

Prof. dr hab. Stanisław Czaja
Dr inż. Agnieszka Becla
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**Wybrane informacyjne problemy
definiowania zrównoważonego i
trwałego rozwoju – ujęcie teoretyczne**

Różnorodność pojęć

„sustainable development”,

„ekorozwój”,

„rozwój trwały”,

„rozwój zrównoważony”,

„rozwój samopodtrzymujący się”

„rozwój zrównoważony i trwały”

**Pisownia „zrównoważony rozwój” lub „rozwój
zrównoważony”**

Sposoby rozumienia pojęcia „definicja”

- (1) *„określenie znaczenia pojęcia lub wyrażenia, sprowadzające się zwykle do sprecyzowania jego treści i zorientowania w jego zakresie, co ułatwia właściwe posługiwanie się wyrazem”*
- (2) *„Definicja – logiczne zdanie wyjaśniające, złożone z 2 członów: definiowanego (definiendum) i definiującego (definiens), połączonych spójnikiem definicyjnym (np. jest).”*
- (3) *„Definicja, zwięzłe wyłuszczenie treści pojęcia (definiendum) za pomocą znanych pojęć (definiens); zwięzłe objaśnienie znaczenia wyrazu” – W.Kopaliński*

Sposoby rozumienia pojęcia „definicja”

„Definicja – logicznie, zdanie (lub układ zdań) odpowiadające na pytanie o strukturze „co to jest a?”. Definicja normalna jest zdaniem złożonym z 2 członów: definiowanego (łac. definiendum) i definiującego (łac. definiens), połączonych spójnikiem definicyjnym („jest to”, „to tyle”, „co” itp.)”

Wymagania w stosunku do definicji

W tradycyjnym podejściu do definiowania uznaje się, że definicja powinna zawierać *genus* (*genus proximum* – najbliższego rodzaju, według Arystotelesa), czyli wskazanie rodzaju-klasy, do której należą obiekty wskazane definiowaną nazwą oraz *differentia specifica*, czyli różnice gatunkowe. Definicja to „określenie zasadniczych (*istotnych*) cech przedmiotu. Definicja powinna być zwięzła, jasna i pozwalać na dokładne rozpoznanie definiowanego przedmiotu.”

Rodzaje „definicji”

Kryterium wyróżnienia	Wyszczególnienie
Klasyfikacja rodzajowa	<ul style="list-style-type: none"> - definicja realna (charakteryzująca przedmiot-zjawisko przez podanie zespołu cech jemu wyłącznie właściwych), - definicja nominalna (wyjaśniająca znaczenie wyrazów przez podanie wyrazów w nim równoznacznych)
Klasyfikacja pojęciowa	<ul style="list-style-type: none"> - definicja realno-znaczeniowa (polegająca na wyjaśnieniu treści znaczeniowej wyrazu bez odwoływania się do jego budowy słowotwórczej), <ul style="list-style-type: none"> - definicja zakresowa (wskazuje na zakres desygnatów oznaczonych definiowanym wyrazem), - definicja klasyczna (określa pojęcie przez wymienianie cech identyfikujących i różnicujących)
Klasyfikacja zakresowa	<ul style="list-style-type: none"> - definicje cząstkowe-redukcyjne (podająca tylko niektóre kryteria stosowalności danego wyrażenia, tylko warunek konieczny lub wystarczający) <ul style="list-style-type: none"> - definicje warunkowe (przez postulaty indukcyjne)
Szczegółowa klasyfikacja rodzajowa definicji nominalnych i realnych	<ul style="list-style-type: none"> - definicja analityczna-sprawozdawcza (podająca przyjęte znaczenie definiowanego wyrażenia), - definicja syntetyczna-projektująca (podająca nowe znaczenie wyrażenia na mocy konwencji terminologicznej), <ul style="list-style-type: none"> - definicja regulująca (modyfikuje uściślająco istniejące określenie)
Klasyfikacja według przejrzystości konstrukcji	<ul style="list-style-type: none"> - definicje wyraźne (odpowiadające wprost na pytanie „co to jest a?”), <ul style="list-style-type: none"> - definicje w uwikłaniu
Klasyfikacja rodzajowa definicji w uwikłaniu	<ul style="list-style-type: none"> - definicja przez postulaty, - definicja indukcyjna, - definicja przez abstrakcje

Błędy i zagrożenia w kreacji definicji

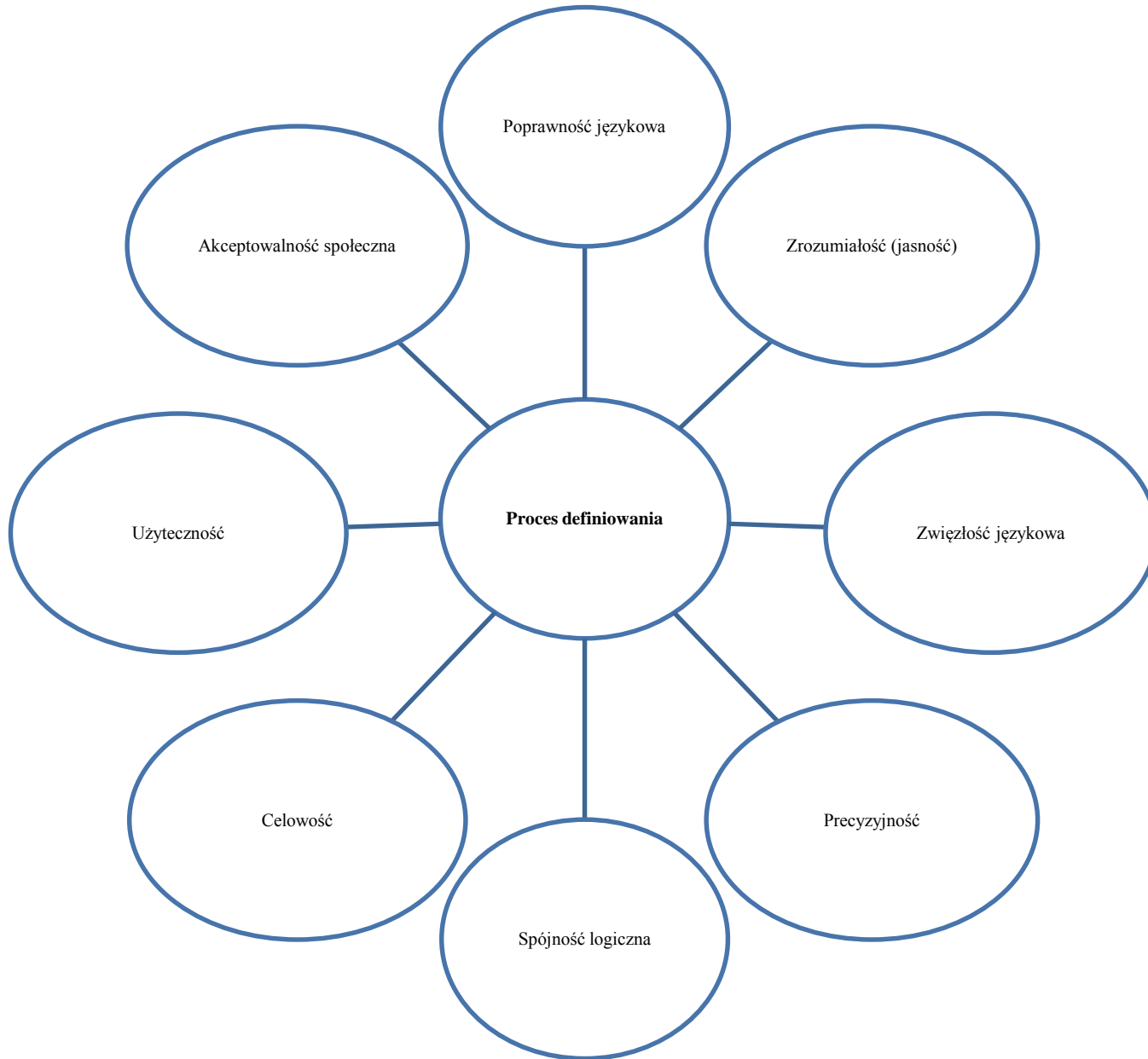
Definicja sprawozdawcza może być błędna, na przykład gdy jest zbyt wąska.

Definicja projektująca, która ma ustalić przyszłe znaczenie pojęcia już istniejącego może być krytykowana z innych powodów, na przykład ze względu na błędy pojęciowe.

Oba rodzaje definicji mogą być błędne, niedostatecznie wyjaśniające, nie jasne (oparte na zasadzie *ignotum per ignotum* – nieznanne przez nieznanne) czy zawierać tak zwane „błędne koło” (oparte na zasadzie *ididem per ididem* – to samo przez to samo).

Aby definicja nie popełniała „błędnego koła” wśród wyrażen, z których jest zbudowany *definiens* nie powinno występować *definiendum*.

Poszukiwane atrybuty definicji

Użyteczność definicji

- - edukacja, związana z uświadamianiem danego problemu;
- - komunikacja interpersonalna, służąca nie tylko przekazywaniu informacji, ale również kreacji odpowiednich zachowań odbiorcy;
- - zrozumienie zjawiska czy procesu, otwierające procesy poznania, w tym naukowego;
- - przewidywanie przyszłego przebiegu danego zjawiska czy procesu;
- - projektowanie działań o różnym charakterze, jak na przykład budowanie planów działania czy strategii;
- - podejmowanie decyzji i poszukiwanie odpowiedzi na pytanie – co dalej robić?

Spory wokół definicji rozwoju zrównoważonego i trwałego

- (1) Rozwój organiczny (M.Mesarović-E.Pestel)
- (2) Ekorozwój – Eco-development
- (3) Sustainable Development (Raport Bruntland)
- (4) Literatura polska – 38-55 definicji
- (5) Rozwój zrównoważony-Rozwój trwały-Rozwój samopodtrzymujący się
- (6) Analiza T.Borysa (2003)
- (7) Powstanie ekonomii zrównoważonego rozwoju –
pojęcie wiodące „rozwoj zrównoważony i trwały”
- (8) Zrównoważona gospodarka oparta na wiedzy

Analiza T.Borysa (2003)

Wyróżnia w niej odrębne zasady:

- rozwoju samopodtrzymującego (podtrzymywanie równości pokoleniowej, podtrzymywanie wydolności środowiska oraz co najmniej antropocentryczny system wartości),
- rozwoju trwałego (słaba zasada trwałości, wrażliwa zasada trwałości, silna zasada trwałości i restrykcyjna zasada trwałości oraz przejście od egocentryzmu do biocentryzmu)
- i rozwoju zrównoważonego (zasada integralności ładu, zasada subsydiarności, zasada zrównoważonej partycypacji oraz co najmniej antropocentryczny system wartości)
- oraz ekorozwoju (zasada reprodukcji zasobów, zasada integralności ekosystemów, zasada ekonomizacji ochrony środowiska, zasada ekologizacji gospodarki oraz co najmniej antropocentryczny system wartości),
a także dokonał porównania zakresowego tych pojęć.

Zrównoważona gospodarka

Zrównoważoną i trwałą gospodarkę definiuje się w oparciu o trwałość, zrównoważenie, samopodtrzymywanie, przy uwzględnieniu zasady trwałości wiodącego zasobu, ładów i ich równowagi. Wiodącym zasobem jest kapitał naturalny, a zasadami funkcjonowania – zasady gospodarowania kapitałem naturalnym. W ramach zrównoważonej i trwałej gospodarki wyróżnia się kilka podstawowych celów: (1) rozwój cywilizacyjny, (2) ochrona środowiska przyrodniczego, (3) racjonalne gospodarowanie zasobami, (4) ograniczenie antropopresji, (5) globalne problemy ekologiczne oraz uwzględnia w działaniach kryterium sprawiedliwości wewnątrz- i międzygeneracyjnej.

Społeczeństwo informacyjne – gospodarka oparta na wiedzy

Gospodarka oparta na wiedzy i społeczeństwo informacyjne charakteryzuje się przy pomocy innowacyjności, przedsiębiorczości, kreatywności, informacji i komunikatywności, infrastruktury komunikacyjnej i nauki. Wiodącymi zasobami są: wiedza i kapitał ludzki. Głównymi zasadami są: (1) zasada kreacji i wykorzystania wiedzy oraz (2) ograniczenie wykluczeni. W gospodarce opartej na wiedzy i społeczeństwie informacyjnym realizowane są następujące podstawowe cele: (1) kreacja i upowszechnianie wiedzy, (2) edukacja permanentna, (3) eliminacja zacofania intelektualnego oraz (4) wdrażanie nauki w różne formy aktywności jednostkowej i społecznej.

Zrównoważona gospodarka oparta na wiedzy

Istotę zrównoważonej i trwałej gospodarki opartej na wiedzy jest trwałość, zrównoważenie, samopotrzymywanie, a także zasady trwałości wiodącego zasobu. Uwzględnia się również łądy i ich zrównoważenie, a także charakterystyczne dla społeczeństwa informacyjnego innowacyjność, przedsiębiorczość, kreatywność, informacje i komunikatywność, infrastrukturę komunikacyjną oraz naukę i jej tworzenie.

Wiodącymi zasobami są: kapitał ludzki, kapitał naturalny, kapitał informacyjny, kapitał społeczny oraz kapitał rzeczowy. Zasady funkcjonowania takiej gospodarki i społeczeństwa to zasady gospodarowania entropijnego. Zrównoważona i trwała gospodarka oparta na wiedzy realizuje kilka podstawowych celów, takich jak: (1) rozwój cywilizacyjny, (2) racjonalizacja działań, (3) zrównoważenie łądów, (4) minimalizacja entropii zasobów, (5) kreatywność i innowacyjność zachowań, (6) sprawiedliwość wewnątrz- i międzygeneracyjna oraz (7) odpowiednia wymiarowość czasowa i przestrzenna.

Główne wyzwania wynikające z ewolucji pojęcia rozwoju zrównoważonego

Tego typu podejście nie rozstrzygnęło jeszcze kwestii definicyjnych, ale otworzyło nowe wyzwania i płaszczyzny, związane zwłaszcza z problemem mierzenia poszczególnych kategorii (identyfikacja-kwantyfikacja-waloryzacja) oraz fizykalizacją aktywności gospodarczej.

Wyzwania definicyjne – zrównoważony i trwały rozwój

- identyfikacja obiektu, który podlega definiowaniu, wraz z określeniem jego charakteru;
- określenie warunków i wymagań stawianych definicjom i procesowi definiowania;
- sprecyzowanie sposobów kreacji definicji;
- określenie warunków realizacji procedury: identyfikacja obiektu – kwantyfikacja (obiektywizacja przez pomiar) – implementacja definicji;
- przedstawienie sposobów wykorzystania definicji;
- metody sprawdzania poprawności definicji oraz sposoby jej doskonalenia

Zastosowania definicji zrównoważonego i trwałego rozwoju

- - zastosowania poznawcze (kognitywne), związane z rozpoznaniem definiowanego obiektu i jego naukowym wyjaśnieniem;
- - zastosowanie informacyjne, łączące się z nazywaniem danego obiektu za pomocą wykorzystywanego języka;
- - zastosowania komunikacyjne, związane z informacyjnymi relacjami interpersonalnymi, których celem jest adresowane propagowanie określonych wiadomości i/lub wpływanie na postawy ludzi (odbiorcy);
- - zastosowania propagandowo-światopoglądowe oznaczające wykorzystanie nieadresowane poszczególnych definicji;
- - zastosowania edukacyjne, których celem jest wyjaśnianie elementów otaczającej rzeczywistości, objaśnianie określonych pojęć oraz kształtowanie odpowiednich, pożądanych postaw;
- - zastosowania projektowe, w których na bazie definicji buduje się określone strategie czy poszczególne działania.

Sposoby doskonalenia definicji zrównoważonego i trwałego rozwoju

- - stosowania odpowiednich sposobów wnioskowania, dedukcji czy indukcji, przy tworzeniu definicji;
- - właściwa weryfikacja prawdziwości, na jeden z trzech sposobów – konfirmacji, weryfikacji lub falsyfikacji;
- - analizy porównawczej z innymi kręgami kulturowo-językowymi wraz ze studiami etymologicznymi i semantycznymi;
- - logicznej oceny spójności definicji i zgodności z rzeczywistą postacią obiektu;
- - systematycznego dostosowywania definicji do zmieniającej się rzeczywistości materialnej oraz symbolicznej.

Rekomendacje i wnioski

- Problem definicji i definiowania w naukach ekonomicznych należy traktować jako bardzo istotny i mający wpływ na rozwój danej nauki. Dotyczy to zwłaszcza nowych, wyodrębnionych się dyscyplin, jak na przykład ekonomii środowiska, ekonomii ekologicznej czy ekonomii zrównoważonego rozwoju.
- Należy wzmocnić zainteresowanie problemem definiowania w naukach ekonomicznych, w tym w ekonomii zrównoważonego rozwoju, ze względu na znaczącą słabość tego aspektu wiedzy ekonomicznej.
- Należy tworzyć definicje zgodnie z regułami logiki i metodologii nauki.
- Należy określać, rozumieć oraz poszukiwać odpowiednich atrybutów definicji poszczególnych obiektów.
- Należy krytycznie analizować dotychczasowy dorobek danej nauki w zakresie definicji i definiowania.
- Należy doskonalić procedury definiowania, zwłaszcza z wykorzystaniem metod obiektywizacji i weryfikacji naukowej prawdziwości poszczególnych propozycji definicyjnych.